

- 119 E. de Bree, A. Wijker & T. Kompier – *Thereva microcephala*, een nieuwe viltvlieg voor Nederland (Diptera: Therevidae)
- 123 Th. Zeegers & F. Verheyde – Zesde aanvulling op de naamlijst van Nederlandse sluipvliegen (Diptera: Tachinidae)
- 135 E. de Bree, D. Belgers, R. van der Weele & A. Delfos – Vijf goudoogvliegjes nieuw voor de Nederlandse fauna (Diptera: Chyromyidae)

De Entomologische Tabel aaskevers nadert zijn voltooiing en zal binnenkort gepubliceerd worden. Voor deze uitgave maakte Theodoor Heijerman prachtige afbeeldingen van de verschillende onderdelen van de 21 Nederlandse soorten. Bijzonder is dat naast volwassen kevers ook de larven aandacht krijgen. Delen van Entomologische Tabellen over schietmotten, slakkendodende vliegen en haften zijn in behandeling bij de redactie.

Larve van de aaskever *Oiceoptoma thoracicum* (foto Theodoor Heijerman).

EIS in de pers

Verslaggevers van kranten, tijdschriften, tv en radio weten ons steeds beter te vinden. Met name op momenten dat hoornaars actief worden, mieren of spinnen in het nieuws zijn of rivierkreeften uit het water komen zijn er op kantoor wel eens dagen dat we eigenlijk de telefoon van de haak willen halen... Maar aangezien het geven van voorlichting over ongewervelden een van onze doelstellingen is, proberen we altijd goede informatie te verstrekken. In 2019 werd er zo bijgedragen aan allerlei items en artikelen over de exotische mier mediterraan draai-gatje *Tapinoma nigerrimum*-complex, de herontdekking van de amazonemier *Polyergus rufescens*, over (kruis)spinnen in de herfst en de spinnentelling, de bestrijding van de Aziatische hoornaar *Vespa velutina*, de determinatie van bijen in de Naturalis-collectie, de rol van neonicotinoïden bij de bijensterfte, het nut van kadavers in de natuur, onderzoek aan bloedzuigers en rivierkreeften, en de ontdekking van de zwartpootwolvbij *Anthidium manicatum*. Uiteraard werd ook weer vele malen meegewerkt aan de radio- en tv-uitzendingen van Vroege Vogels.

Een goede manier om zelf te sturen in de berichtgeving zijn onze bijdragen aan de website Nature Today, waar we natuurberichten plaatsen. Niet zelden worden deze opgepikt door de pers. Dit jaar zijn er door EIS 35 berichten geplaatst. Vanzelfsprekend gaat een flink deel van deze berichten over zeldzame of nieuwe soorten in ons land. Maar er zijn ook berichten die onze projecten of doelstellingen ondersteunen, zoals over het belang van grote kadavers en dood hout, onderzoek aan insectenbiomassa, biodiversiteitsinventarisaties en de exotenproblematiek. Ons meest gelezen bericht van dit jaar was 'Stalmuursluiper bijt man in eikel', als u deze nog niet heeft gelezen, raden we aan om dat alsnog te doen. Niet zelden worden de natuurberichten samen geschreven met onze achterban. Wie een goed idee heeft voor een natuurbericht kan ons dan ook altijd benaderen!

Jinze Noordijk & Ed Colijn

Publicaties

Door Ed Colijn, Sylvia van Leeuwen (Mollusca), Jinze Noordijk [JN] & Roy Kleukers [RK].

Publicaties EIS Kenniscentrum Insecten en andere ongewervelden

- Heijerman, Th. & J. Noordijk 2019. Op zoek naar efficiënte vangmethoden voor het monitoren van houtgerelateerde kevers. – EIS2019-03, EIS Kenniscentrum Insecten, Leiden.
- Kos, M. 2019. Bijen en andere bestuivers in stedelijk groen van Purmerend in 2018. – EIS2018-23, EIS Kenniscentrum Insecten, Leiden.
- Nijssen, M., J. Bouwman, H. van Kleef & J. Noordijk 2019. Kansen voor fauna in natuurbeheer. – EIS2019-10, EIS Kenniscentrum Insecten, Leiden, KNNV Publishing, Zeist & OBN/VBNE, Driebergen.
- Noordijk, J., C.F.M. den Bieman, M.C. de Haas & E. Colijn

2019. Xyleemzuigende cicaden, potentiële vectoren van *Xylella fastidiosa*, rondom boomkwekerijen en glastuinbouw. – EIS 2019-06, EIS Kenniscentrum Insecten, Leiden.
- Noordijk, J. & D. Drukker 2019. Bescherming van drie ernstig bedreigde insecten in Noord-Brabant: de Duitse zandloopkever, amazonemier en Kempense heidelibel. – EIS2019-08, EIS Kenniscentrum Insecten, Leiden.
- Noordijk, J. & Th. Heijerman 2019. Inventarisatie vermiljoenkever provincie Utrecht. – EIS2019-07, EIS Kenniscentrum Insecten, Leiden.
- Noordijk, J. & A.J. van Loon 2019. Miereninventarisatie Papschot. – EIS2019-05, EIS Kenniscentrum Insecten, Leiden.
- Noordijk, J. & A.J. van Loon 2019. Handleiding monitoring amazonemier. – EIS2019-09, EIS Kenniscentrum Insecten, Leiden.
- Ozinga, W.A., J.A. Scheper, G.A. de Groot, M. Reemer, I. Raemakers, C. van Dooremalen, K. Biesmeijer &

- D. Kleijn 2018. Wilde bijen en zweefvliegen per landschapstype. – Rapport 2920, Wageningen Environmental Research, Wageningen.
- Reemer, M. 2019. Bijen en zweefvliegen in akkerranden in de gemeente Bernheze. – EIS2019-11, EIS Kenniscentrum Insecten, Leiden.
- Reemer, M. 2019. Bijen en zweefvliegen op boerenbedrijven aangesloten bij de Groene Klaver: herhaling 2019. – EIS2019-13, EIS Kenniscentrum Insecten, Leiden.
- Reemer, M. 2019. Bijen en zweefvliegen in de ecologische stadsstructuur van Leiden: herhaling 2019. – EIS2019-12, EIS Kenniscentrum Insecten, Leiden.
- Reemer, M. 2019. Bijen van landgoed Velhorst en het Grote Veld: nulmeting 2019. – EIS2019-16, EIS Kenniscentrum Insecten, Leiden.
- Reemer, M. & A. de Groot 2019. Nulmeting Nationale Bijenstrategie. – EIS2019-01, EIS Kenniscentrum Insecten, Leiden.
- Reemer, M. & L. Slikboer 2018. Bijen, zweefvliegen en beheer van bermen langs rijksweg N11. – EIS2018-18, EIS Kenniscentrum Insecten, Leiden.
- Reemer, M., M. Kos, Tj. Fernhout & L. Slikboer 2019. Bijen in elf Amsterdamse stadsparken. – EIS2019-18, EIS Kenniscentrum Insecten, Leiden.
- Slikboer, L. 2018. Wilde bijen in het stedelijk groen van Gorinchem. – EIS2018-22, EIS Kenniscentrum Insecten, Leiden.
- Slikboer, L. 2019. Bijen en zweefvliegen in ecologisch beheerde terreinen in Hellevoetsluis. – EIS2019-17, EIS Kenniscentrum Insecten, Leiden.
- Slikboer, L. & Th. Zeegers 2019. Bestuivende insecten op bloeiende akkers in Rhooen. – EIS2019-20, EIS Kenniscentrum Insecten, Leiden.
- Slikboer, L. & Th. Zeegers 2019. De Aziatische hoornaar in Nederland in 2019. – EIS2019-28, EIS Kenniscentrum Insecten, Leiden.
- Slikboer, L., G. Bos & M. Reemer 2019. Bijen, zweefvliegen en dagvlinders langs de Honey Highway in 2018. – EIS2018-25, EIS Kenniscentrum Insecten, Leiden & De Vlinderstichting, Wageningen.
- Smit, J. T. & L. Slikboer 2019. Beschermingsplan zandhommel; ‘Panda van de Nederlandse Delta’. – EIS 2019-04, EIS Kenniscentrum Insecten, Leiden
- Stip, A. & J.T. Smit 2018. Monitoring van bestuivers op Groninger Vogelakkers. – EIS2018-32, EIS Kenniscentrum Insecten, Leiden & Vlinderstichting, Wageningen
- Verboom, H. 2019. Ecological effects of the invasive garden ant *Lasius neglectus* in the Netherlands. – EIS2019-19, EIS Kenniscentrum Insecten, Leiden / HAS-Hogeschool, Nijmegen & Radboud Universiteit, Nijmegen.
- Zeegers, T., L. Slikboer, J. Noordijk, B. Koesse & T. Heijerman 2018. Insecten in het buitenland van Rhooen 2018. – EIS2018-05, EIS Kenniscentrum Insecten, Leiden.
- Zeegers, T., J. Smit & M. Reemer 2018. Bijen in het Bergherbos: nulmeting 2018. – EIS 2018-26, EIS Kenniscentrum Insecten, Leiden.
- Adrichem, M. van 2019. Waarnemingen aan *Episyrus rufipes* in 2017 en 2018. – HymenoVaria 19: 80-82.
- Akkermans, R. 2019. Lieveheersbeestjes op de Beegderheide. – Natuurhistorisch Maandblad 108 (6): 161-169.
- Albouy, V. & D. Richard 2019. Veldgids kevers van Europa. – KNNV Uitgeverij, Zeist.
- Allema, B., L. Hemerik, W.A.H. Rossing, J.C.J. Groot, J.C. van Lenteren & W. van der Werf 2019. Dispersal of a carabid beetle in farmland is driven by habitat-specific motility and preference at habitat interfaces. – Entomologia Experimentalis et Applicata 167 (8): 741-754.
- Anonymous 2018. Bijzondere waarnemingen. – Macrofauna-nieuwsbrief 146: 18-19.
- Arends, P. & N. Grobden 2019. Rode schorpioenmier *Crematogaster scutellaris* in een kerststukje. – Forum Formicidarum 20 (1): 14-16.
- Aukema, B. 2019. Wantsen op licht (Hemiptera: Heteroptera). – In: Peeters, T., A. van Eck & T. Cramer (red.), Natuurstudie in De Kaaistoep. Verslag 2018, 24e onderzoeksjaar. – TWM Gronden BV, Natuurmuseum Brabant & KNNV-afdeling Tilburg, pp. 43-48.
- Aukema, B., Ph. Magnien, G. Bloem, J. Noordijk & L.-J. Nederlof 2019. A population of the American burrower bug *Rhytidoporus indentatus* in tropical greenhouses of a Dutch zoo (Heteroptera: Cydnidae). – Entomologische Berichten 79 (3): 106-107.
- Bakker, F.A.A., J. Noordijk, A.J. van Loon & P. Boer 2018. Exotische mieren voor de Naturalis-collectie. – Forum Formicidarum 19 (3): 24-26.
- Bakker, H. & W. Kuijper 2019. Nieuwe vindplaatsen van de vreemde speldhoren *Murchisonella* spec. in Nederland. – Spirula 418: 7-9.
- Barendregt, A., C. Gielis & L. Sijstermans 2019. Diptera in de Vijfheerenlanden. – De Vliegenmepper 28 (1): 9-13.
- Beek, I. van & N. Sytsma 2019. Honingbij versus wilde bij: strijd om stuifmeel in het Bargerveen. – Van Hall Larenstein, Staatsbosbeheer.
- Belgers, J.D.M. 2019. *Dryodromia testacea*, een vertegenwoordiger van een nieuw dansvlieggenus voor Nederland (Diptera: Empididae). – Entomologische Berichten 79 (6): 235.
- Berg, A. van den 2019. Vijfsluizen tussen Vlaardingen en Schiedam [molluskeninventarisatie]. – Spirula 418: 56-57.
- Beuk, P.L.Th. 2019. Diptera uit de ENCI-groeve. Deel 1. De steltmug *Dicranomyia sericata*: nieuw voor Nederland. – Natuurhistorisch Maandblad 108 (10): 293-296.
- Bieman, C.F.M. den & M. de Haas 2019. Five leafhoppers and one planthopper new for the Netherlands (Homoptera: Auchenorrhyncha: Cicadellidae & Tettigometridae). – Entomologische Berichten 79 (4): 147-153.
- Bink, J. 2019. Spinnentransport, voorbeelden van een Papendrechts bedrijf II: aanvullingen, inclusief een nieuwe importsoort voor Nederland. – Nieuwsbrief SPINED 38: 5-7.
- Blommers, L.H.M. & A.W.M. Mol 2019. Nieuwe en interessante Nederlandse bladwespen van het genus *Pristiphora* (Hymenoptera: Tenthredinidae: Nematinae). – Entomologische Berichten 79 (1): 11-22.
- Boer, P. 2018. Niet alle mannen leven extreem kort. – Forum Formicidarum 19 (3): 20-21.
- Boer, P. 2018. Satermieren in Noord-Hollandse duinen bedreigd door verheiging en Schotse Hooglanders. – Forum Formicidarum 19 (3): 22-24.

Overige publicaties Nederland

- Achterkamp, B. 2018. Dispersie: Op een vliegend tapijt door de Biesbosch – Macrofaunanieuwsbrief 146: 12.
- Adams, J. † & F. van Oosterhout 2019. De wantsen van Roodborn. Oude en recente waarnemingen van wantsen. – Natuurhistorisch Maandblad 108 (7): 191-196.

- Boer, P. 2019. Verhuizen glanzende gastmieren mee als hun gastheer verhuist? – *Forum Formicidarum* 20 (1): 8-10.
- Boer, P. & E. van der Spek 2019. Malaiseval vol wintermieren. – *Forum Formicidarum* 20 (2): 17-21.
- Boer, P. & R. Winnubst 2019. Twee jaar vlekenteken (Acari: Ixodidae: *Dermacentor reticulatus*) kammen uit de vacht van vier honden. – *Entomologische Berichten* 79 (2): 46-50.
- Boonstra, H., A. Rinne, M. Kubiak & P. Wiberg-Larsen 2019. Description of the larva of *Holocentropus insignis* Martynov 1924 (Trichoptera: Polycentropodidae) with notes on biology and distribution. – *Zootaxa* 4532 (2): 231-247.
- Bos, C. 2019. Muis bij mierenbuis. – *Forum Formicidarum* 20 (2): 21-22.
- Bot, S. & F. van de Meutter 2019. Veldgids Zweefvliegen. – KNNV Uitgeverij, Zeist.

Dit is het nieuwe standaardwerk voor de zweefvliegen van Nederland en België. In dit gebied was er al een rijke traditie van handboeken, sleutels en veldgidsen, maar deze nieuwe uitgave doet er nog een schepje bovenop. De sleutels zijn geheel bijgewerkt en het boek staat vol met geheel nieuwe illustraties, met name prachtig in Photoshop bewerkte foto's. [RK]

- Bree, E. de 2019. Een Friese bijvlieg erbij op het Dipterawekend. – *De Vliegenmepper* 28 (1): 6-8.
- Breeuwer, H. & J. Bruin 2019. In memoriam Leo van der Geest (1937-2018). – *Entomologische Berichten* 79 (3): 107-108.
- Breugel, P. van 2019. Gasten van bijenhôtels. Derde druk. – EIS Kenniscentrum Insecten en andere ongewervelden & Naturalis Biodiversity Center, Leiden.
- Breugel, P. van 2019. Basisgids Wilde bijen. – KNNV Uitgeverij, Zeist.

Door de grote hoeveelheid soorten aan wilde bijen kunnen standaardwerken nog wel eens overweldigend zijn. Deze nieuwe gids is een perfecte instap voor de beginnende wildebijenliefhebber. Alle relevante algemene aspecten passeren de revue en een mooie selectie van soorten wordt voorgesteld. Er zijn geen sleutels opgenomen, maar door het boekje bladerend krijg je toch een goed idee in welke richting je moet zoeken. [RK]

- Breugel, P. van 2019. Veldobservaties. *Anthophora furcata* weggepest. – *HymenoVaria* 18: 16.
- Breugel, P. van, L. Calle, E. Drukker, Tj. Fernhout, K. Goudsmits, P. Kuijken, P. Megens, H. Nieuwenhuijsen, J. de

- Rond, J. Silber, J. Smit, J.T. Smit, E. van der Spek & A. de Wilde 2019. Leuke waarnemingen 2018. – *HymenoVaria* 18: 10-13.
- Broek, R. van den 2019. Twee stamjagers nieuw voor De Kaaistoep: *Choerades gilva* en *Choerades ignea* (Diptera: Asilidae). – In: Peeters, T., A. van Eck & T. Cramer (red.), *Natuurstudie in De Kaaistoep*. Verslag 2018, 24e onderzoekjaar. – TWM Gronden BV, Natuurmuseum Brabant & KNNV-afdeling Tilburg, pp. 95-98.
- Bruyne, R. de 2019. Veldgids schelpen. Van België tot de Deense Kust, inclusief Helgoland. – KNNV Uitgeverij, Zeist.
- Buggenum, H.J.M. van & W.G. Vergoossen 2019. De sprinkhanen van Roodborn. – *Natuurhistorisch Maandblad* 108 (7): 206-210.
- Burgers, J. 2019. *Stephostethus alternans*: een recent in Nederland opgedoken doodhoutkever (Coleoptera: Latridiidae). – *Entomologische Berichten* 79 (3): 102-105.
- Burgers, J. & J.D.M. Belgers 2019. *Epuraea imperialis* (Coleoptera: Nitidulidae), een nieuwe invasieve kever in Nederland. – *Entomologische Berichten* 79 (3): 94-96.
- Cadée, G. C., 2019. De zeeklit *Echinocardium cordatum* in de Waddenzee. – *Het Zeepaard* 79 (3): 87-91.
- Calle, L. 2019. Monitoring van bestuivers op fruit in Zeeland. – *HymenoVaria* 18: 17-22.
- Calle, L. & E. Jacobusse 2018. De bijenfauna van Zeeland. Een overzicht van de prioritaire bijen in Zeeland. – Rapport 2018-12-4, Stichting Landschapsbeheer Zeeland.
- Carvalho, L.G., J.C. Biesmeijer, M. Franzén, J. Aguirre-Gutiérrez, L.A. Garibaldi, A. Helm, D. Michez, J. Pöyry, M. Reemer, O. Schweiger, L. van den Berg, M.F. Wallis de Vries & W.E. Kunin 2019. Soil eutrophication shaped the composition of pollinator assemblages during the past century. – *Ecography*, doi:10.1111/ecog.04656.
- Ciliberti, P. 2019. *Stilobezzia lutacea*, a new predaceous midge for the Netherlands (Diptera: Ceratopogonidae). – *Entomologische Berichten* 79 (4): 143-146.
- Coppens, B. 2018. *Lerina incarnata*, een nieuwe vreemde vlinder in Nederland. – *Straatgras* 30 (2): 66-67.
- Craeymeersch, J.A., M.A. Faasse, H. Gheerardyn, K. Troost, R. Nijland, A. Engelberts, K.J. Perdon, D. van den Ende & J. van Zwol 2019. First records of the dwarf surf clam *Mulinia lateralis* (Say, 1822) in Europe. – *Marine Biodiversity Records* 12: 5, doi:10.1186/s41200-019-0164-7.
- D'Haeseleer, J. 2019. Nieuwe Nederlandse namen voor Belgische bijensoorten. – *HymenoVaria* 18: 33-35.
- D'Haeseleer, J. 2019. Reactie op nieuwe Nederlandse namen voor Belgische bijensoorten. – *HymenoVaria* 19: 93-94.
- D'Haeseleer, J., T. Peeters, J. Smit & E. van der Spek (red.) 2019. Hans'-nummer. – *HymenoVaria* 19: 65-123.
- De Kesel, A. & D. Haelewaters 2019. Laboulbeniales (Fungi, Ascomycota) of cholevine beetles (Coleoptera, Leiodidae) in Belgium and the Netherlands. – *Sterbeekia* 35: 60-66.
- Deijk, J. van 2019. Leuke waarnemingen van micro's. – *Franje* 22 (44): 53.
- Deijk, J. van 2019. LedEmmer. – *Franje* 22 (44): 53-54.
- Deijk, J.R. van & M.F. Wallis de Vries 2019. Inzichten in de nachtvlinderfauna van Roodborn. – *Natuurhistorisch Maandblad* 108 (9): 255-260.
- Dek, N.-J. 2019. Hollandse duinen. – *De Vliegenmepper* 28 (1): 23.
- Dekker, K., D. Groenendijk, W. Konijnenberg, F. Koning, P. Veel, D. Vonk & L. de Vries 2018. Libellen in Zuid-Kennemerland. – KNNV-Libellenwerkgroep Zuid-Kennemerland.

- Dekkers, A., R. Vink & F. de Graag, 2019. Schelpen verzameld op de visnetten van de expeditie "Duik de Noordzee Schoon" editie 2016. – *Spirula* 419: 28-31.
- Diemen, A. van 2019. Wespen en raamval. – *HymenoVaria* 18: 32.
- Dionisio Pires, M. 2018. Pilot rivierhout: wat leerden we over macrofauna? – *Macrofaunanieuws* 146: 11.
- Doeksen, G. 2019. De vertakte kokerworm *Owenia fusiformis* draait zich om in de koker. – *Het Zeepaard* 79 (1): 25-28.
- Drukker, E.F. 2018. Factors influencing invertebrate diversity on green rooftops in the Netherlands. – Internship report, Wageningen University & Bureau Stadsnatuur, Rotterdam.
- Drukker, E. 2018. Lopend onderzoek: insecten op groene daken. – *Straatgras* 30 (2): 50-51.
- Drukker, E.F. & R.A. De Boer 2019. Entomologisch hoogstandje: de Erasmusschildwesp in een daktuin. – *Straatgras* 31 (1-2): 22-23.
- Drukker, E.F., C. van Achterberg & R.A. De Boer 2019. Groen dak levert nieuwe soort voor Nederland op: *Idiasta dichro-cera* (Hymenoptera: Braconidae). – *Entomologische Berichten* 79 (5): 165-167.
- Eck, A. van 2018. Zegetocht van de walnootboorvlieg *Rhagioletis* [sic!] *completa* (Diptera, Tephritidae) in Nederland. – *De Vliegenmepper* 27 (2): 12-15.
- Ent, L.-J. van der 2018. Noordse pendelvlies (*Helophilus affinis*) duikt weer op in Nederland. – *De Vliegenmepper* 27 (2): 6-8.
- Ent, L.-J. van der 2018. Geelbandkrieltjes opgespoord in Arnhem. – *De Vliegenmepper* 27 (2): 9.
- Ent, L.-J. van der 2018. Bijzondere zweefvliegen rondom Arnhem, Velp en Rozendaal in 2017 en 2018. – *De Vliegenmepper* 27 (2): 10-11.
- Eysker, M. 2019. Nachtvinders bij mij thuis in Oegstgeest (Coördinaten 92,7 – 466,3) in 2017 en 2018. – *Franje* 22 (43): 35-36.
- Faasse, M. 2019. Amerikaanse strandschelp *Mulinia lateralis* (Say, 1822) in Nederland. – *Spirula* 419: 32.
- Faasse, M.A., H. Gheerardyn, C. Morys, T. van Haaren, T. Ysebaert & R. Nijland 2019. The non-indigenous window shell *Theora lubrica* Gould, 1861 (Bivalvia: Cardiida: Seme-lidae) in the delta area of the Netherlands. – *Basteria* 83 (1-3): 52-58.
- Felix, R., J.W. van Zuijlen, P. Boer & B. Aukema 2019. Pijp- en andere potvallen. – In: Peeters, T., A. van Eck & T. Cramer (red.), *Natuurstudie in De Kaaistoep. Verslag 2018, 24e onderzoeksjaar*. - TWM Gronden BV, Natuurmuseum Brabant & KNNV-afdeling Tilburg, pp. 105-113.
- Franssen, M. 2019. De sponzige *sponsa*. – *Franje* 22 (43): 39-40.
- Franssen, M. 2019. Het vlinderjaar 2018. – *Franje* 22 (44): 69-75.
- Franssen, M. (m.m.v. J. van Deijk, K. Kaag, R. Vos, S. Sinnema, T. Wolterbeek, T. Muus & V. Middelman) 2019. Wat doet de Werkgroep Vlinderfaunistiek (WVF)? – *Franje* 22 (44): 57-59.
- Geraeds, R.P.G. 2019. Waarnemingen van de rode soldaatboktor in Posterholt. – *Natuurhistorisch Maandblad* 108 (1): 11-15.
- Geraeds, R.P.G. 2019. Eerste waarneming van de boktor *Callidiellum rufipenne* in Nederland. – *Natuurhistorisch Maandblad* 108 (2): 30-33.
- Gmelig Meyling, A. & R. de Bruyne 2018. De wijngaardslak doet nu in het hele land mee (Nadere vaststelling natuurlijk leefgebied). – *Zoekbeeld* 8 (1): 5-10.
- Gmelig Meyling, A. & S. Ploegaert 2018. Schelpdierbank in beeld. Verslag van de 'Schelpdierbankdag' (Onderzoek naar de biodiversiteit van de Schelpdierbank bij de Brouwersdam, 13 oktober 2018). – *Zoekbeeld* 8 (2): 7-23.
- Goossens, R. & Th. Garrevoet 2019. *Synanthedon spuleri*, een nieuwe wespvlindersoort voor Nederland (Lepidoptera: Sesiidae). – *Entomologische Berichten* 79 (6): 230-233.
- Goud, J., R. de Bruyne, R. Offermans, M. Melchers & R. Nijland 2019. Gebogen traliemossel *Ischadium recurvum* (Rafinesque, 1920) leeft mogelijk al sinds 2012 in het Noordzeekanaal. – *Spirula* 418: 17-21.
- Groenewoud, H. 2019. Macrolepidoptera van Heumensoord, een inventarisatie van 2014-2018. – *Franje* 22 (44): 77-79.
- Groenink, H. 2019. Bijzondere vondsten in 2018. – *Franje* 22 (43): 13-14.
- Groenink, H. 2019. Bijzondere waarnemingen in Overijssel. – *Franje* 22 (43): 39.
- Groothuis, J. 2019. Miereninteracties in beeld IV – 'tandem running'. – *Forum Formicidarum* 20 (2): 3-4.
- Haak, N. 2019. Identificatie van individuele libellen. – *Brachytron* 20 (1): 3-17.
- Haaren, T. van 2018. Een verborgen *Pisidium* in west Europa. Een lange zoektocht naar de juiste naam (1962-2018). – *Macrofaunanieuws* 146: 13-14.
- Haaren, T. van, J. Koert & G. Majoor 2019. Een nieuwe erwtenmossel voor Nederland: de samengedrukte erwtenmossel *Euglesa compressa* (Prime, 1852). – *Spirula* 418: 58-59.
- Haelewaters, D., P. Boer, F. Báthori, Z. Rádai, A.S.P.S. Reboleira, A. Tartally, W.P. Pfliegler, A. De Kesel & O. Nedvď 2019. Studies of Laboulbeniales on *Myrmica* ants (IV): host-related diversity and thallus distribution patterns of *Rickia wasmannii*. – *Parasite* 26: 29, doi:10.1051/parasite/2019028.
- Hallmann, C.A., Th. Zeegers, R. van Klink, R. Vermeulen, P. van Wielink, H. Spijkers, J. van Deijk, W. van Steenis & E. Jongejans 2019. Declining abundance of beetles, moths and caddisflies in the Netherlands. – *Insect Conservation & Diversity*, doi:10.1111/icad.12377.
- Heefer, J. 2019. Libellen in De Kaaistoep in 2018. – In: Peeters, T., A. van Eck & T. Cramer (red.), *Natuurstudie in De Kaaistoep. Verslag 2018, 24e onderzoeksjaar*. - TWM Gronden BV, Natuurmuseum Brabant & KNNV-afdeling Tilburg, pp. 27-30.
- Heitmans, W.R.B. 2019. Genitaal wrijven bij de kale baardspinnendoder. – *HymenoVaria* 19: 77-79.
- Helsdingen, P.J. van 2019. Spin van het jaar 2019: de bosmierspringspin. – *Nieuwsbrief SPINED* 38: 24.
- Helsdingen, P.J. van 2019. Spinnen (Araneae) in het 5000-soortenjaar 2018 aangetroffen in het zoekgebied 'Nationaal Park Hollandse Duinen'. – *Nieuwsbrief SPINED* 38: 35-40.
- Helsdingen, P.J. van 2019. Faunistiek en dynamiek in de spinnenwereld. – *Nieuwsbrief SPINED* 38: 41-43.
- Helsdingen, P.J. van 2019. Recent changes in nomenclature (2019.1). – *Nieuwsbrief SPINED* 38: 44-45.
- Helsdingen, P.J. van 2019. Excursie 2018: Speulderveld en Speulderbos. – *Nieuwsbrief SPINED* 38: 47.
- Hendriks, P. 2019. Life cycle length of the lesser stag beetle (Coleoptera: Lucanidae: *Dorcus parallelipipedus*). – *Entomologische Berichten* 79 (6): 208-216.
- Hengel, G.R. van, B. Heuts, A.A. Mabelis & M. Zijlstra 2018. De Mierenwerkgroep bestaat 30 jaar! – *Forum Formicidarum* 19 (3): 3-16.
- Hermans, J. 2018. Excursie naar de Driestruik (Herkenbosch) op 8 september 2018. – *Forum Formicidarum* 19 (3): 16-19.
- Hoven, W. van den 2019. Verslag Dipteraweekend 2018 in Gaasterland - Friesland. – *De Vliegenmepper* 28 (1): 18-22.

- Huijbregts, H. 2019. Dubbelgangers. De meikevers *Melolontha melolontha* en *M. hippocastani* (Scarabaeidae). – Sektie Everts Info 124: 5-10.
- Kaag, K. 2019. Raadsels rond *Mesapamea secalis*, *Diarsia brunnea* en *Catocala sponsa*. – Franje 22 (43): 36-37.
- Kaizer, T. 2019. Twee bijzondere soorten op licht. – Franje 22 (43): 35.
- Kattenwinkel, A.H. 2019. Eerste waarneming van de brakwater-corbula *Potamocorbula amurensis* (Schrenk, 1861) in Europa. – Spirula 419: 33-36.
- Kerkhof, W. 2019. Zuidelijke sprinkhanen in Noord-Holland. – Tussen Duin & Dijk 18 (3): 7-10.
- Kerstes, N.A.G., Th. Breeschoten, V.J. Kalkman & M. Schilthuisen 2019. Snail shell colour evolution in urban heat islands detected via citizen science. – Communications Biology 2: 264 (2019), doi:10.1038/s42003-019-0511-6.
- Keulen, S. 2019. De Kathager Beemden in Vaserade [molluskeninventarisatie]. – Spirula 418: 22-25.
- Klein, W. 2019. De Nederlandse graafwespen - stand van zaken. – HymenoVaria 18: 28-30.
- Koel, H. 2019. Wolven op Texel. – HymenoVaria 18: 26-27.
- Korsten, M., B. van Maanen & H. Tolkamp 2019. Macrofauna van de Eyserbeek. – Natuurhistorisch Maandblad 108 (9): 261-273.
- Kos, M. 2019. Heidehommel houdt stand in Overijssel. – HymenoVaria 19: 85-89.
- Kos, M. & N. Dekker 2019. Nestverdediging bij de moshommel. – HymenoVaria 19: 89-92.
- Krediet, A. 2019. De Nederlandse regenwormen. – Jeugdbondsuitgeverij, 's-Graveland.
- Kuijper, W., 2019. Een analyse van stormvloedaanpoelsel op het Kennemerstrand (IJmuiden) en Muizenootjes (*Myosotella denticulata*). – Het Zeepaard 79 (3): 93-107.
- Lamberts, A.A.M. 2019. Vliegen in en rondom Roodborn. Waarnemingen van 1988 tot september 2018. – Natuurhistorisch Maandblad 108 (7): 197-205.
- Lebas, C., Chr. Galkowski, R. Blatrix & Ph. Wegnez 2019. Veldgids Mieren van Europa. – KNNV Uitgeverij, Zeist.
- Dit is een aantrekkelijke publicatie om wegwijs te worden in de mierenfauna van Europa. Van de Franse uitgave zijn dit jaar een Nederlandse en Engelse editie verschenen. Ger Meesters tekende voor de Nederlandse vertaling en André van Loon van EIS redigeerde en bewerkte die teksten. De soortenrijkdom in Europa is hoog, met name natuurlijk in zuidelijke landen, en deze gids geeft een uitgebreid overzicht en is daarmee een zeer welkome aanvulling op de bestaande literatuur. Determinatie op soortniveau is bij mieren vaak zeer lastig. In deze gids is dat opgelost door

relatief vaak met soortgroepen te werken; een goede keuze waardoor geïnteresseerden toch frequent tot een goede 'determinatie' kunnen komen en niet te vaak vastlopen. De inleidende teksten zijn uitgebreid en informatief. De determinatiesleutel wordt geïllustreerd met foto's van dode mieren, waarbij echter niet altijd duidelijk zal zijn op welk lichaamsonderdeel gelet moet worden; aanvullende schematische tekeningen of pijltjes zouden hier wel veel verduidelijkt

hebben. De soort(groep)besprekingen zijn uitgebreid en omvatten telkens twee pagina's met enkele foto's, een Europees verspreidingskaartje, een fenogram van de bruidsvluchtperiode, en informatie over taxonomie, herkenning, mogelijke verwarring met andere soorten, leefgebied en biologie. Uit de verspreidingskaartjes is niet altijd af te leiden of een soort in Nederland voorkomt. Indien het grove kaartbeeld ten onrechte suggereert dat een soort in Nederland voorkomt, wordt daar een opmerking over gemaakt; het omgekeerde geldt ook. Toch zou een bijlage met de Nederlandse fauna wel heel handig zijn geweest. Dit wordt wel weer goed gemaakt door verwijzingen naar Nederlandse publicaties. Concluderend: fraai en informatief voor de beginnende en gevorderde myrmecoloog. [JN]

- Leeuwen, J. van 2019. Fotogids libellen. – Jeugdbondsuitgeverij, 's-Graveland.
- Leeuwen, S. van 2019. Nieuw voor Nederland: kleine paardenmossel *Modiolula phaseolina* (Philippi, 1844). – Spirula 418: 62-63.
- Leeuwen, S. van, G. Doeksen, W. Taekema & A. van Peursen 2019. Verslag NMV-excursie naar Terschelling op 13 oktober 2018. – Spirula 418: 63-66.
- Lemmers, P., B.H.J.M. Crombaghs & R.S.E.W. Leuven 2019. De verspreiding van rivierkreeften in Limburg en nieuwe soorten op komst? – Natuurhistorisch Maandblad 108 (4): 97-104.
- Lente, I. van 2018. Vijf jaar lokale monitoring van de nauwe korfslak in het Delflandse duingebied. – Zoekbeeld 8 (2): 24.
- Loon, A.J. van 2019. Sommige mieren kunnen tegen een stootje... – Forum Formicidarum 20 (2): 5-6.
- Loon, A.J. van & J. Noordijk, J.P.J. Cox, F. Vankerkhoven, K. Gielen & L. Crevecoeur 2019. Is de amazonemier in Nederland en België nagenoeg uitgestorven? – De Levende Natuur 120: 179-182.
- Lubbers, I.M., M.P. Berg, G.B. de Deyn, W.H. van der Putten & J.W. van Groenigen 2019. Soil fauna diversity increases CO₂ but suppresses N₂O emissions from soil. – Global Change Biology, doi:10.1111/gcb.14860.
- Maanen, B. van, O. Vorst, F. van Nunen, R. Jansen, C. van de Sande, J. Cuppen, T. de Goeij, A. Littel, M. Boeken, B. van Zanen & H. Huijbregts 2019. Verslag excursie Hoek van Holland en Staelduinse bos, 12 mei 2018. – Sektie Everts Info 123: 6-11.
- Mabelis, A.A. 2018. Bosmieren. Kunnen bosmieren houtoogsten overleven? – Het Groene Blad, winter 2018: 15-18.
- Mabelis, A.A. & T. Klomphaar 2019. Kolonisatie van geplagde heidepercelen door mieren. – Forum Formicidarum 20 (2): 6-12.
- Majoor, G., S. Keulen, J. Koert, L. Reutelingsperger & J. Nienhuis 2019. Meer vindplaatsen van de Amerikaanse hoornschaal *Musculium transversum* (Say, 1829) in de omgeving van de Drentse Aa. – Spirula 420: 9-11.
- Majoor, G., J. Koert & S. Keulen 2019. De weekdierfauna van Roodborn. – Natuurhistorisch Maandblad 108 (9): 249-254.
- Manger, R. & J.-J. Mekkes 2019. Ontdekking van de hoogveen-glanslibel (*Somatochlora arctica*) in Drenthe en de verspreiding in Nederland. – Brachytron 20 (1): 18-25.
- Margry, C.J.P.J. 2019. Oorvormige glasslak *Eucoeresia diaphana* (Draparnaud, 1805) (Gastropoda, Pulmonata, Vitrinidae) overleeft in De Scheeken de grote droogte van 2018. – Spirula 418: 31-33.
- Margry, C.J.P.J. 2019. Verslag NMV excursie naar De Kaaistoep bij Tilburg op 13 april 2019. – Spirula 420: 12-17.

- Meutter, F. van de 2019. Terrasjeskommazweefvliegen doen de winter door: voor het eerst winterse generaties *Eupeodes corrolae* in België en Nederland. – De Vliegenmepper 28 (1): 14-17.
- Mienis, H.K. 2019. Aanvullende gegevens betreffende de landslakken van het natuurreservaat Wilhelmina-Oard bij Sint Nicolaasga, Friesland. – Spirula 418: 43.
- Mienis, H.K. 2019. De molluskenfauna van het Iepenarboretum in Joure, Friesland. – Spirula 418: 36-38.
- Mienis, H.K. 2019. Een eerste verkenning van de mollusken van de Put van Nederhorst in de Woudfennen bij Joure, Friesland. – Spirula 419: 37-38.
- Mienis, H.K. 2019. Een eerste verkenning van de zoetwatermollusken van het natuurreservaat 'Kop Bloksleat' bij het Sneekermeer. – Spirula 419: 40-42.
- Mienis, H.K. 2019. Een mollusken inventarisatie van de Famberhorst, Joure, Friesland. – Spirula 420: 18-21.
- Mienis, H.K. 2019. Een overzicht van de landslakken op het kerkhof van Hoorn op Terschelling, Friesland. – Spirula 418: 39-42.
- Mienis, H.K. 2019. Een voorlopig overzicht van de zoetwaterweekdieren in de Heremastate in Joure, Friesland. – Spirula 420: 22-23.
- Mienis, H.K. 2019. Nogmaals iets over de gekielde loofslak *Hygromia cincitella* in Joure, Friesland. – Spirula 419: 39-40.
- Mienis, H.K. 2019. Zoetwatermollusken in natuurreservaat Esterskar bij Sintjohannesga, Friesland. – Spirula 418: 34-35.
- Mol, A. 2019. Enkele nieuwe Hemiptera voor De Kaaistoep. – In: Peeters, T., A. van Eck & T. Cramer (red.), Natuurstudie in De Kaaistoep. Verslag 2018, 24e onderzoeksjaar. - TWM Gronden BV, Natuurmuseum Brabant & KNNV-afdeling Tilburg, pp. 31-37.
- Mol, A. 2019. Opmerkingen over bladwespen in De Kaaistoep. – In: Peeters, T., A. van Eck & T. Cramer (red.), Natuurstudie in De Kaaistoep. Verslag 2018, 24e onderzoeksjaar. - TWM Gronden BV, Natuurmuseum Brabant & KNNV-afdeling Tilburg, pp. 55-68.
- Mol, A. 2019. Aantekeningen over plassen en poelen in De Kaaistoep in 2018. – In: Peeters, T., A. van Eck & T. Cramer (red.), Natuurstudie in De Kaaistoep. Verslag 2018, 24e onderzoeksjaar. - TWM Gronden BV, Natuurmuseum Brabant & KNNV-afdeling Tilburg, pp. 115-128.
- Mol, A. 2019. Macrofauna van de Oude Leij. – In: Peeters, T., A. van Eck & T. Cramer (red.), Natuurstudie in De Kaaistoep. Verslag 2018, 24e onderzoeksjaar. - TWM Gronden BV, Natuurmuseum Brabant & KNNV-afdeling Tilburg, pp. 129-151.
- Mol, A. & R. Felix 2019. Sneeuwspingers (Boreidae) in De Kaaistoep. – In: Peeters, T., A. van Eck & T. Cramer (red.), Natuurstudie in De Kaaistoep. Verslag 2018, 24e onderzoeksjaar. - TWM Gronden BV, Natuurmuseum Brabant & KNNV-afdeling Tilburg, pp. 49-53.
- Moraal, L.G., J.H. Kuchlein & L. Bot 2019. *Nemapogon fungivorella* (Lepidoptera: Tineidae), een nieuwe soort voor de Nederlandse fauna. – Entomologische Berichten 79 (1): 23-31.
- Muus, T. 2019. Microlepidoptera 2008-2018: van ooglapjes tot vikings. – Franje 22 (43): 19-25.
- Muus, T. 2019. Nieuwe en interessante echte motten (Tineidae sensu lato) in Nederland en België III. – Franje 22 (43): 25-30.
- Muus, T. 2019. De herkenning van de weidemotten (*Phycitodes*) in Nederland. – Franje 22 (44): 54-57.
- Naves, C. 2019. Een zeer afwijkende vorm van *Phycita roborella*: een vervolg. – Franje 22 (43): 30.
- Neckheim, C.M. & M. Inden 2019. De malacofauna van de tropische kassen van de Koninklijke Burgers' Zoo. – Spirula 420: 24-28.
- Noordijk, J. 2018. Een winnaar en een verliezer - de vermiljoenkever en Duitse zandloopkever in Noord-Brabant. – In: Poelmans, W., M. Zwols, H. ten Holt & S. Martens (red.), Bloeiende natuur in Noord-Brabant, 15 jaar natuurherstel in beeld, Provincie Noord-Brabant, 's-Hertogenbosch: 104-105.
- Noordijk, J. 2019. De stofluis *Lepinotus reticulatus* (Psocodea: Trogiidae) op de Nederlandse soortenlijst. – Entomologische Berichten 79 (2): 42-45.
- Noordijk, J. 2019. In Nederland geïmporteerde 'Braziliaanse zwerfspinnen' (Araneae: Ctenidae: Phoneutria). – Entomologische Berichten 79 (6): 202-207.
- Noordijk, J. 2019. *Lienhardiella dahli* (Psocodea: Caeciliusidae), een nieuwe stofluis voor Nederland. – Entomologische Berichten 79 (6): 234.
- Noordijk, J. 2019. Miereninteracties in beeld III: *Camponotus vagus* en *Lasius niger*. – Forum Formicidarum 20 (1): 3.
- Noordijk, J. 2019. Nieuws over invasieve draaigatjes, inclusief literatuurmelding van een nieuwe Nederlandse soort: Iberisch draaigatje *Tapinoma ibericum*. – Forum Formicidarum 20 (2): 12-17.
- Noordijk, J. & J.D.M. Belgers 2019. De stofluis *Proopsocus pulchripennis*: een bijzondere wereldreiziger nieuw voor Nederland (Psocodea: Elipsocidae). – Entomologische Berichten 79 (4): 138-142.
- Noordijk, J., P. Boer & A.J. van Loon 2019. Bedreigde mierensoorten. – Vakblad Natuur Bos Landschap 151: 16-19.
- Noordijk, J., P. Boer, B. Aukema, Th. Heijerman, A. Krediet & J. van Ruijven 2019. De mieren van het grasland Roodborn. Resultaat na natuurontwikkeling. – Natuurhistorisch Maandblad 108 (7): 177-182.
- Noordijk, J., K. van Dorp & P. Koomen 2019. Aanvullende waarnemingen van de springspin *Philaeus chrysops* (Araneae: Salticidae). – Nieuwsbrief SPINED 38: 2-4.
- Noordijk, J., M. de Haas & J. Groothuis 2019. Een nieuwe mieren-gastheer van de ectoparasitaire schimmel *Aegeritella tuberculata*. – Entomologische Berichten 79 (3): 108.
- Noordijk, J., Th. Heijerman & E.O. Colijn 2019. De vermiljoenkever langs de Eyserbeek. – Natuurhistorisch Maandblad 108 (9): 281-282.
- Noordijk, J. & A.J. van Loon 2019. Mieren van Nationaal Park Hollandse Duinen (Hymenoptera: Formicidae). – Entomologische Berichten 79 (4): 118-122.
- Noordijk, J., S.J. Noordijk & A.J. van Loon 2019. Miereninventarisatie met wijnbuisjes en door handvangsten in het Noordal in Zuid-Limburg. – Forum Formicidarum 20 (1): 4-7.
- Noordijk, J. & M. de Winkel 2019. Vijf nesten van de gewone reuzenmier in Nederland (Hymenoptera: Formicidae: *Camponotus ligniperda*). – Entomologische Berichten 79 (3): 86-93.
- Onrust, J., E. Wymenga & T. Piersma 2019. Rode regenwormen: sleutelspelers voor boerenlandbiodiversiteit. – De Levende Natuur 120 (4): 144-148.
- Ooijen, J. van 2019. Slakkenhuizen worden bijennesten. – Spirula 420: 36-39.
- Peeters, T. 2019. Gestylpiseerde grijze zandbijen en andere

- bijenparasieten. – In: Peeters, T., A. van Eck & T. Cramer (red.), *Natuurstudie in De Kaaistoep. Verslag 2018, 24e onderzoeksjaar.* - TWM Gronden BV, Natuurmuseum Brabant & KNNV-afdeling Tilburg, pp. 85-94.
- Peeters, T. 2019. Veldobservaties. Honingbijen bezoeken pijpenstrootje. – *HymenoVaria* 19: 99-100.
- Peeters, T.M.J., R. Felix, R. Ketelaar & B. Horvers 2019. Neuswespen (Diapriidae) in De Kaaistoep 3. *Coptera inaequalifrons* nieuw voor Nederland. – In: Peeters, T., A. van Eck & T. Cramer (red.), *Natuurstudie in De Kaaistoep. Verslag 2018, 24e onderzoeksjaar.* - TWM Gronden BV, Natuurmuseum Brabant & KNNV-afdeling Tilburg, pp. 69-74.
- Pešić, V., L. Broda, M. Dabert, R. Gerecke, P. Martin & H. Smit 2019. Re-established after hundred years: Definition of *Hygrobatas prosiliens* Koenike, 1915, based on molecular and morphological evidence, and redescription of *H. longipalpis* (Hermann, 1804) (Acariformes, Hydrachnidia, Hygrobatidae). – *Systematic & Applied Acarology* 24 (8): 1490-1511.
- Piron, P.G.M., M.C. de Haas & M.A.H.M. Sonnemans 2019. The presence of *Aphis (Toxoptera) aurantii* (Homoptera: Aphididae) in the Netherlands. – *Entomologische Berichten* 79 (5): 162-164.
- Post, F. 2019. [De dynamiek van de nachtvlindernachten en *Protolampra sobrina*]. – *Franje* 22 (43): 40-41.
- Prick, M. 2019. De grauwe bandspanner *Epirrhoe molluginata*, nieuw voor de Nederlandse fauna (Lepidoptera: Geometridae). – *Entomologische Berichten* 79 (5): 196-197.
- Prick, M., F. Cupedo, S. Koster & A. Schreurs 2019. *Mompha lacteella* (Lepidoptera: Momphidae): een nieuwe wilgenroosjesmot in Nederland. – *Entomologische Berichten* 79 (1): 32-33.
- Raemakers, I. & A. van Stipdonk 2019. De bijenfauna van Roodborn: meer bloemen, meer bijen? – *Natuurhistorisch Maandblad* 108 (9): 237-243.
- Raven, H. & S. van Leeuwen 2019. Mollusken uit opgedoken visnetten. Duik de Noordzee Schoon juni 2018. – *Spirula* 418: 44-54.
- Reemer, M. 2019. Onverwachte eerste vondst van de roestige zandbij *Andrena rufula* in Nederland (Hymenoptera: Apoidea: Andrenidae). – *Entomologische Berichten* 79 (4): 123-129.
- Reemer, M. 2019. Correcties op de Veldgids bijen voor Nederland en Vlaanderen. – *HymenoVaria* 18: 39-40.
- Reneman, H. 2019. Slakken en groot onderhoud. – *Spirula* 418: 54-55.
- Roodbergen, S.P. 2019. Kevers - Fryske natoergids. – Uitgeverij Wijdemeer, Dokkum.
- Roskam, J.C. 2019. *Plant Galls of Europe - Volume I-III.* – KNNV Uitgeverij, Zeist.
- Sanabria, M.J. & M. van Ommen 2018. De zeldzame kokerjuffer *Limnephilus griseus* voor het eerst in het gebied van Waterschap Brabantse Delta. – *De Digitale Kokerjuffer* 21: 10-12.
- Sande, C. van de, O. Vorst, F. van Nunen, R. Jansen & B. van Maanen 2019. Verslag van de weekendexcursie in De Lutte 7-9 september 2018. – *Sektie Everts Info* 125: 9-16.
- Schaefer, C., R. Hulsbosch, M. Prick & A. Schreurs 2019. *Dryadula heindeli* (Dryadulidae) en *Nemapogon falstriella* (Tineidae): twee microlepidoptera nieuw voor de Nederlandse fauna. – *Entomologische Berichten* 79 (3): 97-101.
- Schaffers, J. & H. Knoester 2019. Biometrics of the males of the genus *Epirrita* (Lepidoptera: Geometridae) in the Netherlands. – *Entomologische Berichten* 79 (2): 60-77.
- Schans, J. van der 2019. Waargenomen libellen 2018. – *Nieuwsbrief Het Merkske* 6: 28-29.
- Schut, D. & J.P.M. Lenssen 2019. Verschillen tussen een boven- en benedenstroomse populatie van rivierrombout in de Waal. – *De Levende Natuur* 120 (3): 92-98.
- Servatius, L. 2018. HELP! Welke kokerjuffer is dit? – *Macrofaunanieuws* 146: 15-17.
- Slaats, J. 2019. Sprinkhanen van de Mariapeel. – *Natuurhistorisch Maandblad* 108 (2): 21-29.
- Slaats, J. 2019. Dagvlinders van de Waterbloem. – *Natuurhistorisch Maandblad* 108 (4): 111-117.
- Slaats, J. 2019. Libellen van de Waterbloem. – *Natuurhistorisch Maandblad* 108 (6): 153-160.
- Slikboer, L. 2019. Rotterdam als risicogebied: vestiging van Aziatische hoornaars ophanden. – *Straatgras* 31 (1-2): 5-7.
- Smit, J. 2019. Veldobservaties. *Xylocopa violacea* in de tuin. – *HymenoVaria* 19: 97.
- Smit, J. & E. van der Spek 2019. *HymenoBiblio* 2018. – *HymenoVaria* 19: 104-108.
- Smit, J., W. Klein & F. van der Meer 2019. Nederlandse namen voor bijen- en graafwespenfamilies, vervolg. – *HymenoVaria* 18: 22.
- Soesbergen, M. 2019. *Hanseniella lanceolata* sp. n. (Myriapoda: Symphyla) found in a European hothouse. – *Arthropoda Selecta* 28 (1): 27-36.
- Spek, E. van der 2019. Kleurvallen versus netvangsten. – *HymenoVaria* 18: 27.
- Spek, E. van der 2019. Praktijktips. Beemonitoring Yahoogroep. – *HymenoVaria* 18: 36.
- Spek, E. van der 2019. Veldobservaties. Nestonderzoek door Hans. – *HymenoVaria* 19: 98.
- Spek, E. van der, R. Oors, H. Koel, J. Smit & J. van de Nieuwegiessen 2019. Verslag zomerexcursie Hollandse Duinen, 11-8-2018. – *HymenoVaria* 18: 8-9.
- Spek, E. van der, J. Smit, L. Slikboer, M. van Adrichem, M. Kos, W. Arp, J. Smits, P. Megens & W. Ferguson 2019. Verslag excursie De Peel, 14 april 2018. – *HymenoVaria* 18: 5-7.
- Stegeman-Broos, E. 2018. *Limnephilus ignavus* in Twente: de Hazelbeek geeft bijzondere kokerjuffer prijs. – *De Digitale Kokerjuffer* 21: 5-9.
- Steur, J. 2018. Kokerjuffers in Het Groene Woud. – *De Digitale Kokerjuffer* 21: 13-20.
- Stip, A. & J.[T.] Smit 2019. *Bombus muscorum*: terug van nooit weggeweest op het Groninger vasteland. – *HymenoVaria* 18: 31.
- Stooker, G. 2019. Dagvlinderroutes in De Kaaistoep. – In: Peeters, T., A. van Eck & T. Cramer (red.), *Natuurstudie in De Kaaistoep. Verslag 2018, 24e onderzoeksjaar.* - TWM Gronden BV, Natuurmuseum Brabant & KNNV-afdeling Tilburg, pp. 99-103.
- Stuurman, J. 2019. Een waarneming van de grote vos en rupsenkweken. – *Franje* 22 (43): 35.
- Stuurman-Huitema, J. 2019. Bijzondere gevangen macro's. – *Franje* 22 (44): 75.
- Sukkel, W., F. Cuperus & D. van Apeldoorn 2019. Biodiversiteit op de akker door gewasdiversiteit. – *De Levende Natuur* 120 (4): 132-135.
- Swaay, C.A.M. van, C.A.M. van Turnhout, L.B. Sparrius, R.H.A. van Grunsven, J.R. van Deijk, A.J. van Strien & S. Doornbos 2018. Hoe onze flora en fauna veranderen door klimaatverandering. – *De Levende Natuur* 119 (6): 256-259.

- Tempelman, D. 2018. Bijzondere Nederlandse waarnemingen in 2017 en 2018. – De Digitale Kokerjuffer 21: 20-21.
- Termaat, T., A.J. van Strien, R.H.A. van Grunsven, G. De Knijf, U. Bjelke, K. Burbach, K.-J. Conze, Ph. Goffart, D. Hepper, V.J. Kalkman, G. Motte, M.D. Prins, F. Prunier, D. Sparrow, G.G. van den Top, C. Vanappelghem, M. Winterholler, M.F. WallisDeVries 2019. Distribution trends of European dragonflies under climate change. – *Diversity & Distributions* 25 (6): 936-950.
- Troukens W. 2018. *Calodromius bifasciatus* (Coleoptera: Carabidae) in de Benelux en het omliggend gebied. – *Phegea* 46 (4): 142-144.
- Troukens, W. 2019. Een Noord-Amerikaanse boomzwamkever in de Benelux: *Litargus balteatus* (Coleoptera: Mycetophagidae). – *Phegea* 47 (1): 21-22.
- Tuinstra, G. 2019. Nachtvinders in het Lauwersmeer, deel 1. Macronachtvinders in de periode 2004 tot en met 2018. – *Entomologische Berichten* 79 (5): 168-195.
- Tuinstra, G. 2019. Interessante macro's in 2018. – *Franje* 22 (43): 37-39.
- Tuinstra, G. 2019. Interessante micro's. – *Franje* 22 (44): 51-53.
- Tutelaers, P. 2019. Index Gasten van Bijenhôtels, derde druk (2019). – beschikbaar op Bestuivers.nl.
- Van Dooren, T.M. 2019. Assessing species richness trends: Declines of bees and bumblebees in the Netherlands since 1945. – *Ecology and Evolution*, doi:10.1002/ece3.5717.
- Velthuis, M., A. Borst, M. Scheepens, I. Barten, A. Dees, M. Moeleker, B. Brugmans & R.C.M. Verdonshot 2019. De ecologische meerwaarde van het aanbrengen van grindbedden in de Tongelreep. – H₂O on-line, <https://library.wur.nl/WebQuery/wurpubs/fulltext/468347>.
- Vendrig, C. 2019. *Anthonomus undulatus* en *Bradybatus kelleri* (Curculionidae). – *Sektie Everts Info* 122: 12.
- Vendrig, C. 2019. Weetjes. – *Sektie Everts Info* 124: 4.
- Verdonshot, P.F.M. & T.B.M. Dekkers 2019. Stekende insecten rondom Cranendonck. Nulmeting 2018. – *Notitie Zoetwaterecosystemen*, Wageningen Environmental Research, Wageningen UR, Wageningen.
- Verdonshot P.F.M. & T.B.M. Dekkers 2019. Stekende insecten Griendtsveen 2015-2018. – *Notitie Zoetwaterecosystemen*, Wageningen Environmental Research, Wageningen UR, Wageningen.
- Verdonshot, R. 2019. Herintroductie van macrofauna: een haalbare kaart? – *Vakblad Natuur Bos Landschap* 151: 23-25.
- Vergoossen, W.G., H.J.M. van Buggenum & B. Aukema 2019. De wantsen van Roodborn. Oude en recente waarnemingen van wantsen. – *Natuurhistorisch Maandblad* 108 (7): 183-190.
- Verhoogt, K. 2019. Belang van dennenbos voor saproxyle kevers, een veldonderzoek in Nationaal Park Hollandse Duinen. – *Entomologische Berichten* 79 (4): 130-137.
- Vermandel E. & A. Vliegthart 2019. Trekvlinders in België en Nederland in 2018 (Lepidoptera). – *Phegea* 47 (3): 97-103.
- Vermeulen, R., A. Turin, A. den Boer & H. Turin 2019. In memoriam Piet den Boer (1926-2016), entomoloog en populatie-ecoloog. – *Entomologische Berichten* 79 (2): 51-59.
- Vliegthart, A. (met bijdragen van J. D'Haeseleer, A. Stip, A.-J. Loonstra en G. Vliegthart) 2019. Een tuin voor bijen en vlinders. – Kosmos Uitgevers, Utrecht/Antwerpen.
- Vogels, J. 2019. Verslag van een vakantie-week spinnen verzamelen met *Talavera aperta* (Miller, 1971) nieuw voor de Nederlandse fauna. – *Nieuwsbrief SPINED* 38: 25-30.
- Vogels, J., P. Koomen, P. Tutelaers & S. IJland 2019. De heide-springspin *Evarcha michailovi* nieuw gemeld voor Nederland: habitatbeschrijving en determinatie Nederlandse *Evarcha*-soorten. – *Entomologische Berichten* 79 (6): 217-229.
- Voogd, J. 2019. Drie korte punten. – *Franje* 22 (43): 40.
- Voogd, J. 2019. Vlinderwaarnemingen en het boek. – *Franje* 22 (44): 76.
- Voogd, J. 2019. Het nachtvinderboek. Macronachtvinders van Nederland en België, inclusief rupsen. – KNNV Uitgeverij, Zeist.
- In 2019 is de het langverwachte standaardwerk over de Nederlandse nachtvinders verschenen. De 672 pagina's in groot formaat lossen de hooggespannen verwachtingen helemaal in. Het boek is geïllustreerd met duizenden prachtige foto's. Bijzonder is ook dat de rupsen net zo veel aandacht krijgen als de vlinders. De soortbesprekingen bevatten de unieke kennis van de auteur, deels opgedaan door eigen kweken. [RK]
-
- Vorst, O. 2019. Dubbelgangers. *Anacaena* van boven (Hydrophilidae). – *Sektie Everts Info* 125: 5-8.
- Vos, R. de 2019. Naturalis Biodiversity Center 2.0. – *Franje* 22 (44): 75-76.
- Vossenberg, B.T.L.H. van de, T. Warbroek, J. Ingerson-Mahar, C. Waalwijk, L.P. van der Gouw, B. Eichinger & A.J.M. Loomans 2019. Tracking outbreak populations of the pepper weevil *Anthonomus eugenii* (Coleoptera; Curculionidae) using complete mitochondrial genomes. – *PLoS ONE* 14 (8): e0221182, doi:10.1371/journal.pone.0221182.
- Vries, R. de, R. Buesink, J.-F. Kloen & J. Achterkamp 2019. Bijzondere waarnemingen van libellen in Midden-Limburg in de zomer van 2018. – *Brachytron* 20 (1): 32-37.
- Waart, S. de 2019. Landplatwormen gezocht! – *Spirula* 420: 17.
- Wallis de Vries, M.F., M.E. Nijssen & W.A. Ozinga 2019. Versterking van connectiviteit voor soorten van helling-schraallanden. – *Natuurhistorisch Maandblad* 108 (4): 105-110.
- Wallis de Vries, M., J. Noordijk, J.[T.] Smit, N. Lambrikk & R. Zollinger 2019. Klimaatbestendig heidebeheer voor de fauna. – *Vakblad Natuur Bos Landschap* 155: 3-5.
- Westdijk, W. 2019. Wild bees in the Hoeksche Waard. – *Christelijke Scholengemeenschap Willem van Oranje, Oud-Beijerland*.
- Wielink, P. van 2019. Bladluizen (Hemiptera - Aphidoidea). – In: Peeters, T., A. van Eck & T. Cramer (red.), *Natuurstudie in De Kaaistoep. Verslag 2018, 24e onderzoeksjaar*. - TWM Gronden BV, Natuurmuseum Brabant & KNNV-afdeling Tilburg, pp. 39-41.
- Wielink, P. van 2019. Sterke achteruitgang van insecten in De Kaaistoep en elders. – In: Peeters, T., A. van Eck & T. Cramer (red.), *Natuurstudie in De Kaaistoep. Verslag 2018, 24e onderzoeksjaar*. - TWM Gronden BV, Natuurmuseum Brabant & KNNV-afdeling Tilburg, pp. 153-162.

- Wiggers, R. & H. Henk Moller Pillot 2018. Macrofauna in broekbossen - leven tussen nat en droog. – Macrofauna-nieuwsbrief 146: 2-10.
- Wijngaard, W. 2019. Veldobservaties. De klimop bij *Colletes hederæ*. – HymenoVaria 18: 14.
- Wijngaard, W. 2019. Veldobservaties. *Nomada leucophthalma* gedrag. – HymenoVaria 18: 15.
- Wijngaard, W. 2019. Veldobservaties. *Astata*-mannetjes in gevecht. – HymenoVaria 19: 99.
- Yasrebi-de Kom, I.A.R., J.C. Biesmeijer & J. Aguirre-Gutiérrez 2019. Risk of potential pesticide use to honeybee and bumblebee survival and distribution: A country-wide analysis for the Netherlands. – Diversity and Distributions 25 (11): 1709-1720.
- Zeegers, Th. & A. Schulten 2019. Veldgids dazen (Diptera-Tabanidae) van Noordwest-Europa. – Beschikbaar op <https://tinyurl.com/wtxzkw>.
- Zwakhals, K. 2019. Ichneumonidae in De Kaaistoep. – In: Peeters, T., A. van Eck & T. Cramer (red.), Natuurstudie in De Kaaistoep. Verslag 2018, 24e onderzoeksjaar. - TWM Gronden BV, Natuurmuseum Brabant & KNNV-afdeling Tilburg, pp. 75-84.
- Zwakhals, K. 2019. Spinnendoders, maar dan anders. – HymenoVaria 19: 82-85.

Publicaties Nederlandse Antillen (non-mariene)

- Assour, H.R. & J.E. Behm 2019. First occurrence of *Cheilomenes sexmaculata* (Coleoptera: Coccinellidae) on the Caribbean Island of Curaçao. – Neotropical Entomology 48 (5): 863-865.
- Boer, P. & M.J.A. Boer 2019. The ants (Hymenoptera: Formicidae) of Saba (Netherlands Antilles). – Beschikbaar op www.nlmieren.nl/websitewebpages/Ants%20of%20Saba.pdf.
- Boerlijst, S.P., K.B. Trimpos, J.G. van der Beek, K.D.B. Dijkstra, B.B. van der Hoorn & M. Schrama 2019. Field evaluation of DNA based biodiversity monitoring of Caribbean mosquitoes. – Frontiers in Ecology and Evolution 7: 240, doi:10.3389/fevo.2019.00240.
- Crews, S.C., A.O. Debot, G. van Hoorn, W. Galvis & L.A. Esposito 2019. The Arachnids (Arachnida) of Aruba, Bonaire, and Curaçao. – Caribbean Journal of Science 49 (2-3): 125-140.
- Smit, J.T. 2019. Robber flies from Sint Eustatius, Lesser Antilles, with the descriptions of *Efferia exaggerata* sp. n. and the male of *Ommatius prolongatus* Scarbrough (Diptera: Asilidae). – Zootaxa 4586 (1): 141-150.
- Votýpka, J., P. Kment, E. Kriegová, M.J.A. Vermeij, P.J. Keeling, V. Yurchenko & J. Lukeš 2019. High prevalence and endemism of trypanosomatids on a small Caribbean island. – Journal of Eukaryotic Microbiology 66: 600-607.
- Wetterer, J.K. 2019. Geographic spread of *Solenopsis globularia* (Hymenoptera, Formicidae). – Sociobiology 66 (2): 257-262.

Publicaties buitenland

- Brochard, C. & P.-A. Robert 2018. Les larves de libellules de Paul-André Robert / Die Libellenlarven von Paul-André Robert. – KNNV Uitgeverij, Zeist.
- da Silva Carvalho-Filho, F., M. Bonifácio Martins, M. Tavares De Souza & M. Reemer 2019. Revision of the Neotropical genus *Domodon* Reemer (Diptera: Syrphidae), with description of three new species. – Zootaxa 4648 (3): 523-536.
- De Smedt, P., P. Boeraeve, G. Arijs & S. Segers 2018. Woodlice of Belgium: an annotated checklist and bibliography (Isopoda, Oniscidea). – ZooKeys 801: 265-304.
- Grković, A., J.T. Smit, S. Radenković, A. Vujić & J. van Steenis 2019. Two new European long-legged hoverfly species of the *Eumerus binominatus* species subgroup (Diptera, Syrphidae). – ZooKeys 858: 91-108.
- Helsdingen, P.J. van 2019. Observations on prey capture by a redback (*Latrodectus hasselti* Thorell, 1870) (Araneae, Theridiidae). – Nieuwsbrief SPINED 38: 31-34.
- IJland, S. & P.J. van Helsdingen 2019. Update on the Spiders (Arachnida, Araneae) of Calabria, Italy. – Nieuwsbrief SPINED 38: 8-21.
- Iorio, C., R. Scherini, P. Fontana, F.M. Buzzetti, R.M.J.C. Kleukers, B. Odé & B. Mass 2019. Grasshoppers & crickets of Italy. A photographic field guide to all the species. – World Biodiversity Association.
- Jourdan, J., M. Plath, J.D. Tonkin, M. Ceylan, A.C. Dumeier, G. Gellert, W. Graf, Ch.P. Hawkins, E. Kiel, A.W. Lorenz, Chr.D. Matthaei, P.F.M. Verdonshot, R.C.M. Verdonshot & P. Haase 2019. Reintroduction of freshwater macroinvertebrates: challenges and opportunities. – Biological Reviews 94: 368-387.
- Niedringhaus, R., M. Stöckmann & E. Wachmann, 2019 / 2021. Die Wanzen Deutschlands - Ein Bestimmungsschlüssel. Teil I. Schlüsselband Bestimmungsschlüssel für alle Familien und Gattungen / Teil II. Tafelband Bestimmungsschlüssel für alle Arten. – WABV-Fründ, Scheeßel.
- Vallenduuk, H.J. (met bijdragen van N. Durnova, H. Hop, D. Tempelman & M. Spies) 2019. Chironomini larvae of western European lowlands (Diptera: Chironomidae). Keys with notes to the species. Corrected reprint. – Lauterbornia 82: 1-217.